

ПрАТ «ВНЗ «МІЖРЕГІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ»

Навчально-науковий інститут психології та соціальних наук

Кафедра психології

ЗАТВЕРДЖУЮ

СХВАЛЕНО на засіданні кафедри
психології

Директор Навчально-наукового інституту
психології та соціальних наук

Протокол № 1 від «29» серпня 2024 р.

Яна РАЄВСЬКА

Завідувач кафедри Яна РАЄВСЬКА
(підпис)

30» серпня 2024 р.

№12

**СИЛАБУС НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ
«ДОКАЗОВІ МОДЕЛІ ПСИХОЛОГІЧНОГО КОНСУЛЬТУВАННЯ:
ДОСЛІДНИЦЬКИЙ ВИМІР»**

Галузь знань:	05 Соціальні та поведінкові науки
Спеціальність:	053 Психологія
Рівень вищої освіти:	третій (освітньо-науковий) рівень
Освітня кваліфікація:	доктор філософії з психології
Освітньо-наукова програма:	Психологія

Загальна інформація про навчальну дисципліну

Назва навчальної дисципліни	Доказові моделі психологічного консультування: дослідницький вимір
Шифр і назва спеціальності	053 Психологія
Освітньо-наукова програма	Психологія (підготовка докторів філософії)
Рівень вищої освіти	третій (освітньо-науковий) рівень вищої освіти
Статус дисципліни	вибіркова (ВК4, дисципліна вільного вибору здобувача)
Кількість кредитів і годин	3 кредити ЄКТС / 90 годин. Лекції: 24 години; практичні (семінарські) заняття: 12 годин; самостійна робота: 54 години.
Термін вивчення дисципліни	2 курс, III семестр
Мова викладання	українська (з опрацюванням англomовних першоджерел)
Вид підсумкового контролю	залік
Сторінка дисципліни на сайті	https://maup.com.ua/ua/pro-akademiyu/instituti/imvsn/kafedra-psihologi/disciplini-vilnogo-viboru.html

Структура курсу

Анотація курсу. Навчальна дисципліна «Доказові моделі психологічного консультування: дослідницький вимір» належить до вибірових освітніх компонентів (ВК4) освітньо-наукової програми «Психологія» підготовки докторів філософії за спеціальністю 053 «Психологія» і вивчається у III семестрі другого року навчання. Підзаголовок дисципліни визначає її предмет: курс навчає не провадити консультування, а **досліджувати** його – розуміти, як здобувають, оцінюють і синтезують докази ефективності психологічних втручань. Здобувачі опановують поняття доказової практики та її три складники, розбираються в логіці рандомізованих контрольованих досліджень і їхніх обмеженнях у консультуванні, вивчають альтернативні дизайни – дослідження одиничного випадку, практико-орієнтовані та натуралістичні схеми, рутинний моніторинг результату. Окремий блок присвячено вимірюванню результату: клінічній значущості й надійній зміні, добору показників, урахуванню перспективи клієнта. Другий модуль розкриває дискусію про загальні та специфічні чинники змін, дослідження медіаторів і механізмів, процесуальні дослідження сесії, а також синтез доказів – систематичні огляди й метааналізи, оцінювання ризику зміщення, ефект прихильності дослідника та упередження публікації. Завершує курс проблематика, яку в навчальних програмах часто оминають: побічні ефекти й погіршення стану клієнта, критерії неефективності, культурна адаптація протоколів та умови коректного впровадження в українському контексті.

Розмежування із суміжними освітніми компонентами. Дисципліна не дублює обов'язковий компонент ОК6 «Доказові моделі психологічної допомоги в умовах війни та повоєнного відновлення», який розглядає моделі та протоколи допомоги в конкретному кризовому контексті, і вибірову дисципліну ВК5 «Наукові дослідження психічного здоров'я: доказові моделі та протоколи». Предметом цієї дисципліни є методологія дослідження психологічного консультування як такого: дизайни оцінювання ефективності, вимірювання результату, дослідження механізмів змін і синтез доказів. Дисципліна не є курсом професійної підготовки консультанта і не передбачає відпрацювання технік.

Предмет вивчення навчальної дисципліни: методологія емпіричного дослідження психологічного консультування та психотерапії; способи здобуття, оцінювання та синтезу доказів ефективності психологічних втручань; дослідження процесу й механізмів змін.

Мета курсу: сформувати у здобувачів третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти здатність критично оцінювати доказову базу психологічних втручань, проєктувати методологічно коректні дослідження їх ефективності та процесу, а також обґрунтовувати доцільність упровадження втручань в українському соціокультурному контексті.

Завдання навчальної дисципліни:

1. розкрити поняття доказової практики в психології, її складники та історію становлення; схарактеризувати підходи до визнання втручань емпірично підтвердженими та критику цих підходів;
2. розкрити логіку рандомізованих контрольованих досліджень у консультуванні, типи контрольних умов і специфічні обмеження таких дизайнів;
3. ознайомити з альтернативними та доповнювальними дизайнами: дослідженням одиничного випадку, практико-орієнтованими й натуралістичними схемами, рутинним моніторингом результату;
4. сформувати вміння добирати показники результату та оцінювати клінічну значущість і надійність змін;
5. розкрити дискусію про загальні та специфічні чинники змін; сформувати вміння планувати дослідження медіаторів і механізмів;
6. ознайомити з процесуальними дослідженнями та якісними підходами до вивчення змін, зокрема з перспективи клієнта;
7. сформувати вміння здійснювати й критично оцінювати систематичні огляди та метааналізи втручань, виявляти ризик зміщення, ефект прихильності дослідника та упередження публікації;
8. розкрити проблематику побічних ефектів і погіршення стану, критерії неефективності втручання, засади культурної адаптації протоколів та умови їх упровадження.

Пререквізити навчальної дисципліни: «Методологія і логіка наукового дослідження» (ОК3); «Методологія і методи наукових психологічних досліджень» (ОК4); «Цифрові інструменти та відкрита наука в психологічних дослідженнях» (ОК5); «Доказові моделі психологічної допомоги в умовах війни та повоєнного відновлення» (ОК6); «Якісні та змішані методи в психологічних дослідженнях» (ОК7); володіння основами математичної статистики та англійською мовою на рівні, достатньому для опрацювання наукових статей.

Постреквізити навчальної дисципліни: «Право інтелектуальної власності та академічна доброчесність у науковій діяльності» (ОК11); вибіркові дисципліни ВК5, ВК6; підготовка та реалізація емпіричної частини дисертаційного дослідження, оформлення етичного протоколу, обґрунтування практичного значення результатів і публічний захист дисертації. Паралельно вивчається «Психометрія та статистичний аналіз даних у психологічних дослідженнях» (ОК9).

Програмні компетентності та результати навчання

Інтегральна компетентність (ІК)	ІК. Здатність продукувати нові ідеї, розв'язувати значущі комплексні проблеми професійної та/або дослідницько-інноваційної діяльності у сфері психології, застосовувати методологію наукової та педагогічної діяльності, а також проводити власне наукове дослідження, результати якого мають наукову новизну, теоретичне та практичне значення.
Загальні компетентності (ЗК)	ЗК1. Здатність до абстрактного мислення, аналізу та синтезу. ЗК2. Здатність працювати в міжнародному контексті. ЗК4. Здатність розв'язувати комплексні проблеми психології на основі системного наукового світогляду та загального культурного кругозору із дотриманням принципів професійної етики та академічної доброчесності.

Спеціальні (фахові) компетентності (СК)	СК1. Здатність виокремлювати, систематизувати та прогнозувати актуальні психологічні проблеми, чинники та тенденції функціонування й розвитку особистості, груп і організацій на різних рівнях психологічного дослідження. СК2. Здатність планувати та виконувати оригінальні дослідження, досягати наукових результатів, які створюють нові знання у психології та дотичних до неї міждисциплінарних напрямках, та забезпечувати якість виконуваних досліджень. СК9. Здатність здійснювати міждисциплінарні доказові дослідження психологічних феноменів в умовах війни, криз, соціальних трансформацій та невизначеності, розробляти практико-орієнтовані моделі психологічної підтримки, відновлення психічного здоров'я та стійкості особистості із дотриманням етичних стандартів досліджень за участю вразливих категорій населення.
Програмні результати навчання (РН)	РН3. Виокремлювати, систематизувати, розв'язувати, критично осмислювати та прогнозувати значущі психологічні проблеми, формулювати і перевіряти гіпотези, визначати чинники та тенденції функціонування й розвитку особистості, груп і організацій на різних рівнях психологічного дослідження. РН4. Планувати і виконувати експериментальні та/або теоретичні дослідження з психології та дотичних міждисциплінарних напрямів із дотриманням норм професійної і академічної етики. РН6. Критично і системно оцінювати результати власної науково-дослідної роботи і результати інших дослідників у контексті усього комплексу сучасних знань щодо досліджуваної проблеми, визначати перспективи подальших наукових розвідок. РН12. Розробляти, реалізовувати та впроваджувати міждисциплінарні доказові моделі й дослідницькі протоколи вивчення психічного здоров'я, психотравматизації, стійкості та посттравматичного зростання в умовах війни, криз і соціальних трансформацій; критично оцінювати рівень доказовості психологічних інтервенцій та обґрунтовувати доцільність їх упровадження в українському соціокультурному контексті.

Зміст навчальної дисципліни

№ теми	Назва теми	Лекції, год.	Практичні (семін.), год.	Самост. робота, год.
Змістовий модуль 1. Доказовість у консультуванні: дизайни та вимірювання результату				
Тема 1	Доказова практика в психології: поняття, складники, історія руху. Емпірично підтверджені втручання та критика списків.	3	1	7
Тема 2	Рандомізовані контрольовані дослідження в консультуванні: логіка, типи контрольних умов,	3	2	7

№ теми	Назва теми	Лекції, год.	Практичні (семін.), год.	Самост. робота, год.
	засліплення, прихильність протоколу; обмеження дизайну.			
Тема 3	Альтернативні та доповнювальні дизайни: дослідження одиничного випадку, натуралістичні й практико-орієнтовані схеми, рутинний моніторинг результату.	3	2	7
Тема 4	Вимірювання результату: добір показників, клінічна значущість і надійна зміна, перспектива клієнта, основні набори показників.	3	1	7
<i>Модульна контрольна робота 1</i>				
Змістовий модуль 2. Механізми змін, синтез доказів і впровадження				
Тема 5	Загальні та специфічні чинники змін: дискусія і сучасні дані. Терапевтичний альянс, очікування. Медіатори та механізми змін.	3	2	7
Тема 6	Процесуальні дослідження: мікроаналіз сесії, аналіз епізодів змін, якісні підходи, дослідження з перспективи клієнта.	3	2	7
Тема 7	Синтез доказів: систематичні огляди та метааналізи втручань, оцінювання ризику зміщення, ефект прихильності дослідника, упередження публікації.	3	1	6
Тема 8	Шкода, етика та впровадження: побічні ефекти й погіршення, критерії неефективності, культурна адаптація протоколів, упровадження в Україні.	3	1	6
<i>Модульна контрольна робота 2</i>				
Разом:		24	12	54

Форма підсумкового контролю – залік.

Методи навчання: проблемна та оглядова лекція, лекція-розбір емпіричних досліджень; семінар-дискусія та науковий колоквиум; журнальний клуб із критичним читанням досліджень ефективності; практикум критичного оцінювання за чек-листами ризику зміщення; практикум розрахунку показників клінічної значущості та надійної зміни; аналіз навчальних (знеособлених) кейсів погіршення стану клієнта; дебати щодо загальних і специфічних чинників змін; проєктний практикум із розроблення дослідницького протоколу; ділова гра «етична комісія»; взаємне рецензування; рефлексивні методи.

Методи оцінювання: усний контроль (опитування, доповідь, участь у дискусії, дебатах і діловій грі, захист методологічних рішень); письмовий контроль (критичний огляд доказової бази, оцінювання ризику зміщення, обґрунтування дизайну, дослідницький протокол, етичний протокол, рецензія); практичний контроль (розрахунок показників зміни, робота з чек-листами та реєстрами досліджень); тестовий контроль (модульні контрольні роботи); захист індивідуального дослідницького протоколу; самоконтроль, взаємооцінювання та рефлексивний самозвіт.

Технічне обладнання та / або програмне забезпечення

Для якісного викладання та опанування курсу використовуються: навчальні аудиторії та комп'ютерний клас, обладнані мультимедійним проєктором і персональними комп'ютерами; доступ до мережі Інтернет; наукова бібліотека Академії та доступ до наукометричних баз

(Scopus, Web of Science). Використовуються офіційний сайт МАУП (<http://maup.com.ua>), система дистанційного навчання Академії, онлайн-платформи для відеокommунікації, бази доказових даних та реєстри досліджень (Cochrane Library, PROSPERO, PubMed, APA PsycNet), стандарти звітування мережі EQUATOR, програмне забезпечення для статистичного аналізу та метааналізу (R із відповідними пакетами, jamovi, JASP), інструменти оцінювання ризику зміщення, а також платформи попередньої реєстрації протоколів (OSF).

Форми і методи контролю

Контроль успішності здобувачів освіти поділяється на **поточний** і **підсумковий (семестровий)**. Окремим накопичувальним видом контролю є захист індивідуального дослідницького протоколу.

Поточний контроль здійснюється під час практичних (семінарських) занять і має на меті систематичну перевірку засвоєння теоретичного матеріалу та сформованості вмінь критично оцінювати дослідження ефективності, добирати дизайн і показники результату, планувати дослідження механізмів змін та синтезувати докази. Формами поточного контролю є: усне опитування; участь у дискусії, журнальному клубі, дебатах і діловій грі; критичне оцінювання публікацій за чек-листами; виконання розрахункових завдань; підготовка фрагментів дослідницького протоколу; взаємне рецензування; виконання завдань для самостійної роботи. З огляду на переважання лекційних годин значну частину поточного контролю виписано на перевірку результатів самостійної роботи.

Методи поточного контролю: усний контроль (опитування, бесіда, доповідь, дебати); письмовий контроль (критичний огляд, оцінювання ризику зміщення, протокол, рецензія); практичний контроль (розрахунки показників зміни, робота з реєстрами); тестовий контроль; спостереження; проблемні ситуації.

Підсумковий (семестровий) контроль проводиться у формі **заліку**. Залік виставляється за результатами накопичення рейтингових балів упродовж семестру без проведення окремого підсумкового заходу за умови виконання всіх обов'язкових видів робіт і набуття не менше ніж 60 балів зі 100. Здобувачі, які набрали 35-59 балів, складають залік у терміни, визначені нормативними документами Академії, після доопрацювання невиконаних видів робіт.

Система оцінювання та вимоги

Система оцінювання ґрунтується на принципах об'єктивності, прозорості, гнучкості та високої диференціації. Оцінювання результатів навчання здійснюється за модульно-рейтинговою системою із застосуванням 100-бальної шкали. Максимальна кількість балів, яку може накопичити здобувач за всі види навчальної роботи з дисципліни, становить 100.

Таблиця розподілу балів, які отримують здобувачі

Вид навчальної роботи	Змістовий модуль 1	Змістовий модуль 2	Разом
Робота на практичних (семінарських) заняттях і самостійна робота	20	20	40
Модульна контрольна робота	15	15	30
Індивідуальний дослідницький протокол	15	15	30
Разом	50	50	100

Поточний контроль оцінюється в межах до 40 балів (робота на заняттях і самостійна робота); модульні контрольні роботи – до 30 балів (дві МКР по 15 балів кожна); індивідуальний дослідницький протокол – до 30 балів (два етапи по 15 балів). Мінімальна сума балів, за якої дисципліна вважається зарахованою, становить 60.

Критерії оцінювання роботи на практичних (семінарських) заняттях. Оцінюються: володіння поняттєвим апаратом доказової практики; коректність критичного оцінювання дослідження за чек-листами; обґрунтованість добору дизайну й показників результату; правильність розрахунку та інтерпретації показників зміни; здатність розрізняти статистичну

та клінічну значущість; критичність щодо власної прихильності певному підходу; продуманість етичних процедур; конструктивність участі в дискусії та рецензуванні; дотримання конфіденційності клінічного матеріалу.

Критерії оцінювання модульної контрольної роботи. Модульна контрольна робота виконується у письмовій (тестовій) формі та оцінюється до 15 балів. Оцінювання (частка правильно виконаних завдань): «відмінно» – понад 90 %; «дуже добре» – 82-89 %; «добре» – 75-81 %; «задовільно» – 68-74 %; «достатньо» – 60-67 %; «незадовільно» – менше 60 %. Відсутність роботи – 0 балів.

Критерії оцінювання індивідуального дослідницького протоколу (30 балів). Робота виконується на матеріалі власного дисертаційного дослідження або, за відсутності відповідної теми, на погодженій з викладачем модельній задачі, у два етапи.

Етап 1 (до 15 балів, змістовий модуль 1) – критичний огляд доказової бази: вибір втручання або консультативного підходу та формулювання питання за схемою «популяція – втручання – порівняння – результат»; документована стратегія пошуку; відбір досліджень; оцінювання ризику зміщення в п'яти-семи дослідженнях за чек-листом; аналіз показників результату, застосованих у цих дослідженнях; обґрунтований висновок про рівень доказовості втручання та прогалини в доказовій базі. Критерії: прозорість і відтворюваність пошуку (до 5); коректність оцінювання ризику зміщення (до 5); обґрунтованість висновку про рівень доказовості (до 5).

Етап 2 (до 15 балів, змістовий модуль 2) – дослідницький протокол: дослідницьке питання щодо ефективності, процесу або механізмів змін; обґрунтований добір дизайну з урахуванням реальних обмежень; опис вибірки, критеріїв включення та вилучення; батарея показників результату з обґрунтуванням і порядком оцінювання клінічної значущості; план збору даних і точки вимірювання; план статистичного аналізу; процедура моніторингу побічних ефектів і погіршення стану; етичний протокол із розмежуванням ролей дослідника й консультанта; обґрунтування культурної адаптації втручання до українського контексту; публічний захист. Критерії: відповідність дизайну питанню та обмеженням (до 5); якість добору показників і плану аналізу (до 5); повнота процедур безпеки, етичного протоколу та якість захисту (до 5).

Зведена шкала оцінювання: національна та ECTS

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка ECTS	Оцінка за національною шкалою (для екзамену)	Для заліку
90-100	A	відмінно	зараховано
82-89	B	дуже добре	зараховано
75-81	C	добре	зараховано
68-74	D	задовільно	зараховано
60-67	E	достатньо	зараховано
35-59	FX	незадовільно з можливістю повторного складання	не зараховано з можливістю повторного складання
1-34	F	незадовільно з обов'язковим повторним вивченням дисципліни	не зараховано з обов'язковим повторним вивченням дисципліни

Політика щодо академічної доброчесності. Викладання дисципліни ґрунтується на засадах академічної доброчесності відповідно до Закону України «Про освіту» та нормативних документів Академії (<https://maup.com.ua/ua/navchannya-u-maup/akademichna-dobrochesnist.html>). Матеріали протоколу мають бути оригінальними, супроводжуватися коректними покликаннями на першоджерела й перевіркою на текстові збіги. Порушеннями академічної доброчесності вважаються академічний плагіат, самоплагіат, фабрикація, фальсифікація, списування, обман, хабарництво, необ'єктивне оцінювання.

Політика конфіденційності клінічного матеріалу. Усі кейси, що обговорюються в межах курсу, є навчальними або знеособленими до рівня, що унеможливорює ідентифікацію особи: змінюються або вилючаються ім'я, вік, місце проживання, професія та інші позначки, за якими особу можна впізнати. Наведення в навчальних матеріалах відомостей про реальних клієнтів без їхньої поінформованої згоди є неприпустимим. Матеріали кейсів не виносяться за межі навчального процесу й не завантажуються до зовнішніх онлайн-сервісів.

Політика розмежування дослідницької та практичної ролей. Значна частина здобувачів посиджує навчання з консультативною практикою, тому окремої уваги потребує конфлікт ролей: дослідник, який водночас є консультантом власних учасників, перебуває у відносинах залежності з ними. У такому разі протокол має передбачати незалежну процедуру отримання згоди, чітке розмежування консультативної та дослідницької взаємодії, гарантію того, що відмова від участі не вплине на доступ до допомоги, а за можливості – залучення незалежного дослідника для збору даних. Такий конфлікт ролей обов'язково декларується в протоколі та в публікаціях.

Політика критичності до власної прихильності підходу. Ефект прихильності дослідника розглядається в курсі як систематичне джерело зміщення, а не як питання сумнівності. Здобувач, який досліджує підхід, у якому сам навчався або практикує, зобов'язаний задекларувати це, передбачити в протоколі заходи зменшення зміщення (незалежне оцінювання результату, засліплення оцінювачів, попередня реєстрація гіпотез) і враховувати цей чинник під час інтерпретації. Оцінюється не «правильність» обраного підходу, а якість аргументації та повнота врахування альтернативних пояснень.

Політика щодо безпеки учасників дослідження. Протокол дослідження втручання обов'язково містить процедуру моніторингу побічних ефектів і погіршення стану, критерії припинення участі та маршрут скерування по допомогу. Відсутність такої процедури є підставою для неприйняття протоколу незалежно від решти його якостей. Ненадання допомоги учасникам контрольної групи, які її потребують, є неприпустимим; передбачаються активні контрольні умови або надання втручання після завершення дослідження.

Політика щодо відвідування, дедлайнів і перескладання. Відвідування занять є обов'язковим; пропущені заняття відпрацьовуються у визначений викладачем спосіб. З огляду на переважання лекційних годин обов'язковими для зарахування є виконання аналітичних і розрахункових завдань самостійної роботи, участь у журнальному клубі та діловій грі «етична комісія», а також публічний захист протоколу. Етапи роботи виконуються у встановлені терміни; роботи, подані з порушенням дедлайну без поважних причин, можуть оцінюватися зі зниженням балів. Перескладання здійснюється у порядку, визначеному нормативними документами Академії.

Політика щодо оскарження. Здобувач має право на вмотивоване оскарження результатів оцінювання у порядку, визначеному нормативними документами Академії, звернувшись до викладача, завідувача кафедри або гаранта освітньо-наукової програми.

Політика використання цифрових інструментів та інструментів штучного інтелекту. Використання баз доказових даних, статистичного програмного забезпечення та генеративного штучного інтелекту допускається як допоміжний засіб пошуку, структурування та мовного редагування за умови прозорого декларування й критичної перевірки результатів. Неприпустимими є генерування результатів досліджень, показників ефективності та покликань, а також завантаження клінічних і дослідницьких даних до зовнішніх сервісів. Твердження про доказовість певного втручання перевіряються за першоджерелами та реєстрами досліджень, а не за згенерованими описами.

Політика сталого розвитку. Викладання дисципліни узгоджується із Цілями сталого розвитку ООН, насамперед із Ціллю 3 «Міцне здоров'я та благополуччя», Ціллю 4 «Якісна освіта», Ціллю 10 «Зменшення нерівності» (доступність доказової допомоги та недискримінація) і Ціллю 16 «Мир, справедливість та сильні інститути».

Методичне забезпечення навчальної дисципліни

Навчально-методичне забезпечення дисципліни включає: силабус дисципліни; конспект (тексти) лекцій; методичні рекомендації до практичних (семінарських) занять; методичні рекомендації до самостійної роботи здобувачів; методичні рекомендації до індивідуального дослідницького протоколу; хрестоматію ключових емпіричних досліджень і метааналізів із питаннями для критичного читання; чек-листи оцінювання ризику зміщення та якості звітування; шаблони стратегії пошуку, таблиці витягу даних, дослідницького й етичного протоколів; інструкції з розрахунку показників клінічної значущості та надійної зміни; знеособлені навчальні кейси погіршення стану клієнта; сценарій ділової гри «етична комісія»; банк завдань для модульних контрольних робіт; перелік питань до заліку (додаток 1).

Рекомендовані джерела інформації

Основна література

1. Бондаренко О. Ф. Психологічна допомога особистості : навчальний посібник. Харків : Фоліо, 1996. 237 с.
2. Титаренко Т. М. Психологічне здоров'я особистості: засоби самопомоги в умовах тривалої травматизації : монографія. Кропивницький : Імекс-ЛТД, 2018. 160 с.
3. APA Presidential Task Force on Evidence-Based Practice. Evidence-based practice in psychology. American Psychologist. 2006. Vol. 61, № 4. P. 271-285.
4. Barkham M., Lutz W., Castonguay L. G. (eds.) Bergin and Garfield's Handbook of Psychotherapy and Behavior Change. 7th ed. Hoboken : John Wiley & Sons, 2021. 928 p.
5. Wampold B. E., Imel Z. E. The Great Psychotherapy Debate: The Evidence for What Makes Psychotherapy Work. 2nd ed. New York : Routledge, 2015. 323 p.
6. Kazdin A. E. Mediators and mechanisms of change in psychotherapy research. Annual Review of Clinical Psychology. 2007. Vol. 3. P. 1-27.
7. Jacobson N. S., Truax P. Clinical significance: A statistical approach to defining meaningful change in psychotherapy research. Journal of Consulting and Clinical Psychology. 1991. Vol. 59, № 1. P. 12-19.
8. Higgins J. P. T., Thomas J., Chandler J. et al. (eds.) Cochrane Handbook for Systematic Reviews of Interventions. Version 6.4. London : Cochrane, 2023.

Додаткова література

1. Kazdin A. E. Single-Case Research Designs: Methods for Clinical and Applied Settings. 3rd ed. New York : Oxford University Press, 2019. 512 p.
2. Barkham M., Hardy G. E., Mellor-Clark J. (eds.) Developing and Delivering Practice-Based Evidence: A Guide for the Psychological Therapies. Chichester : Wiley-Blackwell, 2010. 372 p.
3. Flückiger C., Del Re A. C., Wampold B. E., Horvath A. O. The alliance in adult psychotherapy: A meta-analytic synthesis. Psychotherapy. 2018. Vol. 55, № 4. P. 316-340.
4. Elliott R. Psychotherapy change process research: Realizing the promise. Psychotherapy Research. 2010. Vol. 20, № 2. P. 123-135.
5. Munder T., Brüttsch O., Leonhart R., Gerger H., Barth J. Researcher allegiance in psychotherapy outcome research: An overview of reviews. Clinical Psychology Review. 2013. Vol. 33, № 4. P. 501-511.
6. Linden M. How to define, find and classify side effects in psychotherapy. Clinical Psychology & Psychotherapy. 2013. Vol. 20, № 4. P. 286-296.
7. Lambert M. J. Maximizing psychotherapy outcome beyond evidence-based medicine. Psychotherapy and Psychosomatics. 2017. Vol. 86, № 2. P. 80-89.
8. Cuijpers P., Karyotaki E., Reijnders M., Ebert D. D. Was Eysenck right after all? A reassessment of the effects of psychotherapy for adult depression. Epidemiology and Psychiatric Sciences. 2019. Vol. 28, № 1. P. 21-30.

9. Bernal G., Jiménez-Chafey M. I., Domenech Rodríguez M. M. Cultural adaptation of treatments. *Professional Psychology: Research and Practice*. 2009. Vol. 40, № 4. P. 361-368.
10. Page M. J., McKenzie J. E., Bossuyt P. M. et al. The PRISMA 2020 statement: An updated guideline for reporting systematic reviews. *BMJ*. 2021. Vol. 372. Art. n71.

Інформаційні ресурси в Інтернеті

1. Офіційний сайт МАУП. URL: <http://maup.com.ua>
2. Cochrane Library – систематичні огляди втручань. URL: <https://www.cochranelibrary.com>
3. PROSPERO – міжнародний реєстр протоколів систематичних оглядів. URL: <https://www.crd.york.ac.uk/prospero>
4. EQUATOR Network – стандарти звітування (CONSORT, PRISMA та інші). URL: <https://www.equator-network.org>
5. Society of Clinical Psychology (APA Division 12) – відомості про доказові втручання. URL: <https://div12.org>
6. National Institute for Health and Care Excellence (NICE) – клінічні настанови. URL: <https://www.nice.org.uk>
7. APA PsycNet. URL: <https://psycnet.apa.org>
8. PubMed. URL: <https://pubmed.ncbi.nlm.nih.gov>
9. Open Science Framework (OSF). URL: <https://osf.io>
10. Google Scholar. URL: <https://scholar.google.com>

ПрАТ «ВНЗ «МІЖРЕГІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ»

Навчально-науковий інститут психології та соціальних наук

Кафедра психології

**МЕТОДИЧНІ МАТЕРІАЛИ ДО НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ
«ДОКАЗОВІ МОДЕЛІ ПСИХОЛОГІЧНОГО КОНСУЛЬТУВАННЯ:
ДОСЛІДНИЦЬКИЙ ВИМІР»**

Третій (освітньо-науковий) рівень вищої освіти. Спеціальність 053 Психологія. ОНП «Психологія». Вибіркова дисципліна (ВК4), 3 кредити ЄКТС / 90 год, III семестр, підсумковий контроль – залік.

1. Методичні рекомендації до практичних (семінарських) занять

Практичні (семінарські) заняття (12 год.) поєднують формат журнального клубу та методологічного практикуму. Вони спрямовані на відпрацювання вмінь критично оцінювати дослідження ефективності втручань, добирати дизайн і показники результату, розраховувати показники зміни, планувати дослідження механізмів та розробляти етичний протокол. Провідними формами роботи є критичне читання емпіричних статей за чек-листами, розрахунковий практикум, розбір знеособлених кейсів погіршення стану, дебати щодо чинників змін, ділова гра «етична комісія» та взаємне рецензування протоколів.

Порядок підготовки до заняття: опрацювати конспект лекції та обов'язкові статті; прочитати задане емпіричне дослідження з позначенням дизайну, показників і обмежень; виконати розрахункове або аналітичне завдання; підготувати відповідний фрагмент власного протоколу.

Наскрізний принцип курсу: кожне заняття доповнює власний дослідницький протокол здобувача, тож упродовж семестру формується документ, придатний для подання на розгляд етичної комісії та для реалізації емпіричної частини дисертації.

Критерії оцінювання роботи на занятті: володіння поняттєвим апаратом доказової практики; коректність критичного оцінювання досліджень; обґрунтованість добору дизайну й показників; правильність розрахунків і здатність розрізняти статистичну та клінічну значущість; критичність щодо власної прихильності підходу; продуманість етичних процедур; дотримання конфіденційності. Робота на заняттях разом із самостійною роботою оцінюється в межах до 40 балів за семестр.

Семінар 1 (Тема 1, 1 год.). Доказова практика в психології

Питання для обговорення:

1. Доказова практика: три складники та їх співвідношення.
2. Історія руху доказової практики та його перенесення з медицини в психологію.
3. Критерії визнання втручання емпірично підтвердженим; ієрархії доказів.
4. Критика списків доказових втручань: аргументи «за» і «проти».

Практичні завдання:

1. Порівняти визначення доказової практики у двох офіційних документах фахових асоціацій.
2. Оцінити, якою мірою обраний консультативний підхід відповідає критеріям доказовості.
3. Сформулювати дослідницьке питання щодо ефективності за схемою «популяція – втручання – порівняння – результат».

Семінар 2 (Тема 2, 2 год.). Рандомізовані контрольовані дослідження

Питання для обговорення:

1. Логіка рандомізації та її роль у причиновому висновку.
2. Типи контрольних умов: очікування, звичайна допомога, активний контроль.
3. Засліплення в дослідженнях психотерапії: що можливо, а що ні.
4. Прихильність протоколу, компетентність терапевта, відсів учасників.

Практичні завдання:

1. Реконструювати дизайн опублікованого дослідження ефективності та оцінити його за стандартом звітування.
2. Визначити, який тип контрольної умови доречний для власного дослідницького питання, і обґрунтувати вибір.
3. Виявити загрози валідності в наведеному навчальному дизайні та запропонувати рішення.

Семінар 3 (Тема 3, 2 год.). Альтернативні дизайни

Питання для обговорення:

1. Дослідження одиничного випадку: логіка, варіанти, вимоги до достовірності.
2. Натуралістичні та практико-орієнтовані дослідження.
3. Рутинний моніторинг результату та зворотний зв'язок терапевтові.
4. Співвідношення доказів, здобутих у контрольованих і реальних умовах.

Практичні завдання:

1. Розробити схему дослідження одиничного випадку для власного питання.
2. Порівняти можливості контрольованого й натуралістичного дизайнів для одного питання.
3. Спроектувати систему рутинного моніторингу результату для консультативної практики.

Семінар 4 (Тема 4, 1 год.). Вимірювання результату

Питання для обговорення:

1. Добір показників результату: чий погляд і на що саме.
2. Статистична та клінічна значущість; індекс надійної зміни.
3. Основні набори показників і проблема зіставності досліджень.
4. Показники з перспективи клієнта; персоналізовані цілі.

Практичні завдання:

1. Розрахувати індекс надійної зміни та оцінити клінічну значущість за наданими навчальними даними.
2. Дібрати батарею показників результату для власного дослідження з обґрунтуванням.
3. Оцінити, які аспекти зміни залишаються невидимими для обраних показників.

Семінар 5 (Тема 5, 2 год.). Загальні та специфічні чинники змін

Питання для обговорення:

1. Дискусія про рівність ефектів різних підходів: аргументи та дані.
2. Терапевтичний альянс: сила зв'язку з результатом і проблема причиновості.
3. Очікування, плацебо-складник та їхнє дослідження.
4. Медіатори, модератори й механізми змін: вимоги до доведення.

Практичні завдання:

1. Провести дебати за тезою «Специфічні чинники визначають ефективність консультування».
2. Проаналізувати дослідження альянсу та визначити, чи доводить воно причиновий зв'язок.
3. Спроектувати дослідження медіатора змін для власного питання.

Семінар 6 (Тема 6, 2 год.). Процесуальні дослідження

Питання для обговорення:

1. Завдання дослідження процесу та його відмінність від дослідження результату.
2. Мікроаналіз сесії та аналіз значущих епізодів змін.
3. Якісні підходи до вивчення змін; дослідження з перспективи клієнта.
4. Змішані стратегії поєднання процесу й результату.

Практичні завдання:

1. Проаналізувати транскрипт навчальної сесії за обраною схемою кодування.

2. Сформулювати запитання інтерв'ю для дослідження досвіду змін із перспективи клієнта.
3. Запропонувати змішаний дизайн, що поєднує показники процесу й результату.

Семінар 7 (Тема 7, 1 год.). Синтез доказів

Питання для обговорення:

1. Систематичний огляд і метааналіз: етапи та вимоги до протоколу.
2. Оцінювання ризику зміщення в дослідженнях втручань.
3. Ефект прихильності дослідника та способи його врахування.
4. Упередження публікації та методи його виявлення.

Практичні завдання:

1. Оцінити ризик зміщення у двох дослідженнях за чек-листом і зіставити результати в парах.
2. Проаналізувати опублікований метааналіз щодо врахування прихильності дослідника.
3. Скласти протокол систематичного огляду за темою власного дослідження.

Семінар 8 (Тема 8, 1 год.). Шкода, етика та впровадження

Питання для обговорення:

1. Побічні ефекти й погіршення стану: визначення, класифікація, виявлення.
2. Критерії неефективності втручання та підстави його припинення.
3. Культурна адаптація протоколів: рівні та межі допустимих змін.
4. Умови впровадження доказових втручань в українському контексті.

Практичні завдання:

1. Розробити процедуру моніторингу побічних ефектів для власного протоколу.
2. Проаналізувати навчальний кейс погіршення стану клієнта та визначити можливі причини.
3. Провести ділову гру «етична комісія»: розглянути протоколи колег і захистити власний.

2. Методичні рекомендації до самостійної роботи здобувачів

Самостійна робота (54 год.) є основним обсягом навчального навантаження з дисципліни: саме в її межах здійснюється критичний огляд доказової бази та розробляється дослідницький протокол. Основні види: опрацювання джерел і настанов; систематичний пошук у базах доказових даних; критичне оцінювання досліджень за чек-листами; виконання розрахункових завдань; розроблення фрагментів протоколу; аналіз навчальних кейсів; підготовка до модульних контрольних робіт і заліку.

Тема	Зміст самостійної роботи	Год.	Форма контролю
Тема 1	Опрацювання документів щодо доказової практики; формулювання питання за схемою PICO. Етап 1 протоколу.	7	Формулювання питання
Тема 2	Реконструкція дизайнів двох досліджень ефективності; аналіз загроз валідності. Етап 1 протоколу.	7	Аналіз дизайнів
Тема 3	Пошук у базах доказових даних; відбір досліджень; оцінювання ризику зміщення. Етап 1 протоколу.	7	Стратегія пошуку
Тема 4	Розрахунок показників надійної зміни та клінічної значущості; добір батареї показників. Етап 1 протоколу.	7	Розрахунки, батарея
Тема 5	Опрацювання джерел про чинники змін; проєктування дослідження медіатора. Етап 2 протоколу.	7	Схема дослідження

Тема	Зміст самостійної роботи	Год.	Форма контролю
Тема 6	Аналіз транскрипту сесії; розроблення запитань для дослідження досвіду клієнта.	7	Аналіз процесу
Тема 7	Складання протоколу систематичного огляду; аналіз метааналізу щодо зміщень.	6	Протокол огляду
Тема 8	Розроблення процедури моніторингу шкоди та етичного протоколу; захист. Етап 2 протоколу.	6	Захист протоколу
Разом		54	

3. Методичні рекомендації до індивідуального дослідницького протоколу

Індивідуальний дослідницький протокол є наскрізною роботою курсу. Мета – навчитися критично оцінювати доказову базу психологічного втручання та проєктувати методологічно коректне й етично відповідальне дослідження його ефективності, процесу або механізмів змін. Робота виконується у два етапи (до 15 балів кожен, разом до 30 балів).

Етап 1. Критичний огляд доказової бази:

1. Вибір втручання або консультативного підходу та обґрунтування вибору.
2. Формулювання питання за схемою «популяція – втручання – порівняння – результат».
3. Документована стратегія пошуку: бази, запити, часові межі, критерії включення й вилучення.
4. Схема відбору досліджень із зазначенням кількості на кожному етапі.
5. Таблиця витягу даних: дизайн, вибірка, умови порівняння, показники результату, основні результати.
6. Оцінювання ризику зміщення в п'яти-семи дослідженнях за чек-листом із обґрунтуванням кожної оцінки.
7. Аналіз ефекту прихильності дослідника в розглянутих дослідженнях.
8. Обґрунтований висновок про рівень доказовості втручання та виявлені прогалини доказової бази.

Етап 2. Дослідницький протокол:

1. Дослідницьке питання та гіпотези щодо ефективності, процесу або механізмів змін.
2. Обґрунтований добір дизайну з урахуванням реальних обмежень; альтернативний варіант.
3. Опис вибірки: критерії включення та вилучення, спосіб добору, орієнтовний обсяг.
4. Умови порівняння та обґрунтування їх етичної прийнятності.
5. Батарея показників результату з обґрунтуванням і порядком оцінювання клінічної значущості.
6. Точки вимірювання та план збору даних.
7. План статистичного аналізу, зокрема опрацювання відсіву учасників.
8. Процедура моніторингу побічних ефектів і погіршення стану; критерії припинення участі та маршрут скерування по допомогу.
9. Етичний протокол: поінформована згода, конфіденційність, розмежування ролей дослідника й консультанта, декларування конфлікту інтересів і прихильності підходу.
10. Обґрунтування культурної адаптації втручання до українського контексту та меж допустимих змін.
11. Матеріали публічного захисту протоколу.

Критерії оцінювання протоколу (30 балів): прозорість і відтворюваність пошуку (до 5); коректність оцінювання ризику зміщення (до 5); обґрунтованість висновку про рівень доказовості (до 5); відповідність дизайну питанню та обмеженням (до 5); якість добору показників і плану аналізу (до 5); повнота процедур безпеки, етичного протоколу та якості захисту (до 5).

4. Банк завдань для модульних контрольних робіт

Модульна контрольна робота виконується у письмовій (тестовій) формі й охоплює матеріал відповідного змістового модуля. Кожен варіант формується з тестових завдань закритої форми, завдань на відповідність та відкритих (проблемних) і розрахункових завдань. Оцінювання здійснюється до 15 балів за кожну МКР.

Модульна контрольна робота 1 (змістовий модуль 1, теми 1-4)

Частина А. Тестові завдання закритої форми (оберіть одну правильну відповідь).

1. Доказова практика в психології передбачає поєднання: а) лише результатів метааналізів; б) найкращих наявних доказів, клінічної експертизи фахівця та характеристик і цінностей клієнта; в) досвіду фахівця та традиції школи; г) вимог страхових компаній.
2. Рандомізація в дослідженні втручання потрібна передусім для: а) збільшення вибірки; б) зрівноваження груп за відомими й невідомими чинниками; в) спрощення аналізу; г) дотримання етики.
3. Дослідження ефісасу (ефективності в контрольованих умовах) відрізняється від effectiveness тим, що: а) проводиться в реальній практиці; б) здійснюється за суворо контрольованих умов із жорсткими критеріями відбору; в) не має контрольної групи; г) є якісним.
4. Контрольна умова «лист очікування» має суттєве обмеження, оскільки: а) надто дорога; б) не контролює неспецифічних чинників і може завищувати оцінку ефекту; в) неетична завжди; г) потребує засліплення.
5. Подвійне засліплення в дослідженнях психотерапії: а) є стандартом; б) практично неможливе щодо терапевта і клієнта, тому застосовують засліплення оцінювачів; в) не потрібне; г) стосується лише вибірки.
6. Прихильність протоколу (treatment fidelity) означає: а) відданість терапевта школі; б) відповідність проведеного втручання описаному в протоколі; в) утримання клієнта в дослідженні; г) регулярність сесій.
7. Дослідження одиничного випадку (SCED) уможливило причиновий висновок завдяки: а) великій вибірці; б) систематичному повторюваному вимірюванню та контрольованому введенню втручання; в) рандомізації; г) засліпленню.
8. Індекс надійної зміни призначений для того, щоб: а) оцінити статистичну значущість групової різниці; б) визначити, чи перевищує зміна в окремого клієнта похибку вимірювання; в) порівняти два втручання; г) оцінити валідність методики.
9. Клінічна значущість зміни означає, що: а) результат статистично значущий; б) зміна є відчутною та переводить клієнта у функціональний діапазон; в) ефект великий за величиною; г) дослідження опубліковане.
10. Статистично значущий результат при дуже великій вибірці: а) обов'язково клінічно значущий; б) може відповідати клінічно незначущій зміні; в) не інтерпретується; г) свідчить про помилку.

Частина Б. Завдання на відповідність.

1. Установіть відповідність між типом контрольної умови (лист очікування, звичайна допомога, активний контроль) та тим, що саме вона контролює.
2. Установіть відповідність між дизайном (РКД, дослідження одиничного випадку, натуралістичне дослідження, рутинний моніторинг) та питанням, для якого він придатний.
3. Установіть відповідність між поняттям (статистична значущість, клінічна значущість, надійна зміна, розмір ефекту) та його змістом.

Частина В. Відкриті (проблемні) та розрахункові завдання.

1. Розкрийте зміст доказової практики в психології та співвідношення її складників.
2. Схарактеризуйте обмеження рандомізованих контрольованих досліджень у психологічному консультуванні.
3. Порівняйте можливості контрольованого та натуралістичного дизайнів для оцінювання втручання.
4. За наведеними навчальними даними розрахуйте індекс надійної зміни та зробіть висновок про клінічну значущість.

Модульна контрольна робота 2 (змістовий модуль 2, теми 5-8)

Частина А. Тестові завдання закритої форми (оберіть одну правильну відповідь).

1. Дискусія про загальні та специфічні чинники стосується питання: а) тривалості терапії; б) того, чи зумовлена ефективність специфічними техніками підходу, чи спільними для всіх підходів чинниками; в) вартості послуг; г) кваліфікації терапевта.
2. Терапевтичний альянс: а) не пов'язаний із результатом; б) стабільно пов'язаний із результатом, однак напрям причинового зв'язку потребує окремого доведення; в) є наслідком техніки; г) вимірюється лише терапевтом.
3. Медіатор ефекту втручання – це змінна, яка: а) змінює силу ефекту залежно від свого рівня; б) передає вплив втручання на результат; в) вимірюється до втручання; г) є контрольною.
4. Для доведення того, що змінна є механізмом змін, потрібно щонайменше: а) кореляція з результатом; б) часова передувальність зміни медіатора щодо зміни результату та специфічність зв'язку; в) велика вибірка; г) публікація в рейтинговому виданні.
5. Дослідження процесу спрямоване на з'ясування: а) чи працює втручання; б) що саме відбувається в терапії та як розгортаються зміни; в) скільки коштує терапія; г) хто її проводить.
6. Ефект прихильності дослідника (allegiance) полягає в тому, що: а) дослідник порушує етику; б) результати систематично прихильніші до підходу, якого дотримується дослідницька група; в) учасники обирають терапевта; г) вибірка нерепрезентативна.
7. Упередження публікації призводить до: а) заниження оцінок ефективності; б) завищення оцінок ефективності через переважне публікування позитивних результатів; в) відсутності метааналізів; г) зростання вибірок.
8. Попередня реєстрація протоколу систематичного огляду в міжнародному реєстрі потрібна для: а) прискорення публікації; б) зменшення вибіркового звітування та дублювання оглядів; в) отримання фінансування; г) захисту авторських прав.
9. Побічні ефекти психологічних втручань: а) не існують; б) можливі й потребують систематичного виявлення та звітування; в) виникають лише за низької кваліфікації; г) стосуються лише медикаментів.
10. Культурна адаптація доказового протоколу передбачає: а) довільну зміну змісту втручання; б) систематичне узгодження мови, прикладів і контексту зі збереженням активних складників втручання; в) відмову від протоколу; г) переклад інструментарію.

Частина Б. Завдання на відповідність.

1. Установіть відповідність між поняттям (медіатор, модератор, механізм змін, загальний чинник) та його змістом.
2. Установіть відповідність між джерелом зміщення (прихильність дослідника, упередження публікації, вибіркоче звітування, відсів учасників) та способом його врахування.
3. Установіть відповідність між рівнем культурної адаптації (мова, приклади й метафори, процедура, теоретична модель) та мірою втручання у зміст протоколу.

Частина В. Відкриті (проблемні) завдання.

1. Розкрийте дискусію про загальні та специфічні чинники змін і сучасний стан доказів.
2. Схарактеризуйте вимоги до доведення того, що певна змінна є механізмом змін.
3. Опишіть етапи систематичного огляду втручань і способи врахування зміщень.
4. Запропонуйте процедуру виявлення та звітування побічних ефектів для наведеного навчального дослідження.

5. Перелік питань до заліку

1. Доказова практика в психології: поняття та складники.
2. Історія руху доказової практики та його перенесення в психологію.
3. Критерії визнання втручання емпірично підтвердженим.
4. Ієрархії доказів та їх обмеження в дослідженнях консультування.
5. Критика списків доказових втручань.

6. Логіка рандомізованих контрольованих досліджень у консультуванні.
7. Типи контрольних умов та їх пізнавальні можливості.
8. Проблема засліплення в дослідженнях психотерапії.
9. Прихильність протоколу та компетентність терапевта як контрольовані чинники.
10. Відсів учасників і способи його опрацювання в аналізі.
11. Ефективність у контрольованих і реальних умовах: співвідношення понять.
12. Дослідження одиничного випадку: логіка та вимоги до достовірності.
13. Натуралістичні та практико-орієнтовані дослідження.
14. Рутинний моніторинг результату і зворотний зв'язок терапевтові.
15. Добір показників результату; чия перспектива враховується.
16. Статистична та клінічна значущість зміни.
17. Індекс надійної зміни та його інтерпретація.
18. Основні набори показників і проблема зіставності досліджень.
19. Загальні та специфічні чинники змін: зміст дискусії.
20. Терапевтичний альянс і проблема причинового зв'язку з результатом.
21. Очікування клієнта та плацебо-складник у психологічних втручаннях.
22. Медіатори та модератори ефекту втручання.
23. Вимоги до доведення механізму змін.
24. Дослідження процесу: завдання та методи.
25. Мікроаналіз сесії та аналіз значущих епізодів змін.
26. Якісні підходи до дослідження змін; перспектива клієнта.
27. Змішані дизайни в дослідженні консультування.
28. Систематичний огляд втручань: етапи та протокол.
29. Метааналіз: логіка, показники, гетерогенність.
30. Оцінювання ризику зміщення в дослідженнях втручань.
31. Ефект прихильності дослідника та способи його врахування.
32. Упередження публікації та методи його виявлення.
33. Стандарти звітування досліджень втручань і оглядів.
34. Побічні ефекти й погіршення стану: визначення та виявлення.
35. Критерії неефективності втручання та підстави його припинення.
36. Етичні вимоги до досліджень втручань; умови порівняння.
37. Конфлікт ролей дослідника й консультанта.
38. Культурна адаптація протоколів: рівні та межі.
39. Умови впровадження доказових втручань в українському контексті.
40. Роль супервізії та підготовки фахівців у забезпеченні якості втручань.